

ՀԵՄԱՐԱՆՑԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, մահուամբ
զմահ կոխեաց և յարութեամբն իւրով մեզ
զկեանս պարզեաց: Նմա փառք յաիտեանս,
ամէն:

(ԺԱՄԱԳԻՐՔ)

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց...» այսպէս
է ավետում Հայաստանայաց Ս. Եկեղեցին
Քրիստոսի հրաշափառ հարությունը Ավագ
շաբաթի ճրագայուցյի Ս. Պատարագին, Մե-
ծի Պահոց ապաշխարութեան օրերից հետո
հավատացյալ հայ ժողովրդին, որի անդամ-
ները ճշմարիտ հոգեկան բերկրանքով
լցված, հրեթացս քառասուն օրվա, մինչև
Հիսուսի համբարձումը, միմյանց հանդի-
պելիս նույն ավետիքն անդադար կրկնում
են ու իրար հաղորդում: Հարության գաղա-
փարն աչքան է զողված հավատացյալ հայ
ժողովրդի սրտի, խղճի, խորը զգացմունքի
ու մտքի հետ, որ քրիստոնեական վարդա-
պետութեան այս վսեմ ու բազմախորհուրդ
տոնը միշտ լցրել է նրա հոգին և համակել
հոգեկան ամենաբարձր ապրումներով:
Քրիստոսի հարության պայծառ գաղափարը
հանապազ լուսով փարոս, առաջնորդող
ստող է եղել նրա համար իր բազմադարյան
գործավրալից պատմութեան ընթացքում: Եվ
նշպես շփարփի նա այս վեհ գաղափարին,
որն անմիջապէս կապված է մեր Տիրոջ
ստաբիլութեան, ամբողջ գործունեութեան և
ոլոր քարոզութեանների հետ:

Ի՞նչ էր Հիսուսի անցրած եռամյա երկրա-
նոր գործունեութեան բովանդակությունը
կսած Բեթղեհեմի համեստ մտուրից, մինչև
Բողոքթայի կառավարանը:

Մեկն Բեթղեհեմի այրի անշուք մտու-
րում՝ հովիվների անզարդ բնակարանում,
նմեղ ուշխարների կացարանում, սրանով
երազույն խոնարհութեան օրինակ տալով
այն ժամանակվա ամբարտաւան ու մեղկ
շխողներին, որոնք բացի նշովական,
արմատական վախճաններից, հոգեկան բարձր
է մի ապրում չունեին:

Մեծացավ մարմնավոր ծնողների անմի-
սկան հսկողութեան տակ, միշտ մնալով

նրանց հնազանդ ու կամակատար և հոգով
ու մարմնով զարգանալով Աստծու և մարդ-
կանց կողմից՝ անձամբ օրինակ տալով
Աստծու շնորհած երկրավոր կյանքը բովան-
դակալից ու բեղմնավոր անցկացնելու,
օգտվելով այն ժամանակվա հրա ժողովրդի
ձեռք բերած մտավոր ու հոգևոր պաշարից, ի
հակադրություն հասարակության ծուրաբա-
րո և քարացած կետի վրա կանգ առած խա-
վերի— փարիսեցիներին ու դպիրներին:

Ուռճացած երեմեամյա կյանքում՝ ձեռք
բերած հոգևոր ու մարմնավոր գիտելիքնե-
րով, ամբարած կյանքի փորձը և աշխարհի
ծանոթությունը, հավատարիմ մնալով այն
ժամանակվա ընդունված սովորութեանը,
գնաց Հովհաննես Մկրտչի մոտ Հորդանան
գետում մկրտվելու և այս ծեսից հետո իր
քարոզությունն սկսելու, ինչպէս շարականն
է ասում. «Եւ, Աստուած, ի յերկրի երեւե-
ցար եւ ընդ մարդկան շրջեցար»:

Եվ սկսեց շրջել մարդկանց մեջ ու Աստծու
ավետարանը քարոզել. «Հոգի տեսաւ ի վե-
րայ իմ, վասն որոյ և օծ իսկ զիս, աւետա-
րանի աղքատաց առաքեաց զիս, բժշկել
զբեկեալս սրտիւ...» (Ղուկ., Դ, 18): Եվ ամ-
բողջ երեք տարի իր կոյման բովանդակու-
թեանն այս սրտով բեկայաներն էին կազ-
մում, բառիս ամենալայն իմաստով վեր-
ցրած, հոգով ու մարմնով աղքատները,
կյանքից ծեծվածները, զրկվածները, մխի-
թարութեան, սփոփանքի կարիք ունեցողնե-
րը, նոր մտքի, նոր խոսքի, սրտի՝ խոսքի
տեմչ ունեցողները:

Իր գործունեութեան ավելի մեծ ծավալով
առաջ տանելու համար, Հիսուսն իր համար
երկոտասան աշակերտներ-առաքյալներ
ընտրեց, պատրաստեց, որոնք նրան ամենու-
րեք ուղեկցում էին և իրենց Տիրոջ գործ-
նականապէս սովորում ժողովրդին քարո-
զելու արվեստը:

Իր քարոզի ամենապլանավոր նյութը սիրողարդապետությունը դարձրեց. մարդիկ ապրում էին շափած ու ձևած օրենքներով, սահմանված կանոններով, արտաքին անբովանդակ ծեսերով և... իրենց արդար համարում, Աստծուն հաճելի, բայց զուրկ աշխարհի ամենամիտակալ գագաժունքից՝ սիրուց։ Ահա այդ համապարփակ սերն էր կազմում մեր Տիրոջ քարոզության ուղին ու ծուծը։ Մարդը մարդ է սիրով. մարդը գազան է առանց սիրո. մերկացրո՛ւ մարդուց սերն ու գուժը, և նա կդառնա մի պղնձե ծնծղա, որ դողանքում է։ Ըստ նմանության ու ըստ պատկերի Աստծու ստեղծված մարդը պետք է սիրող լինի, «զի Աստուած սէր է», այսպե՛ս է քարոզել մեր Տերը։

Նրա ամբողջ գործունեությունը սիրով է ոգեշնչված. լինի այդ գործունեությունը Գալիլիայում, թե Հրեաստանում, լեռան վրա, թե Տիբերիական ծովի ափին, Բեթանիայում, թե Նրուսաղեմում, ժողովրդի մեջ, թե իր աշակերտների նեղ շրջանում, մաքսավորների, թե փարիսեցիների մեջ, հեթանոսների, թե ընտրյալ բուն հրա ժողովրդի մեջ, Զիթենյաց լեռան վրա, թե Գեթսեմանի պարտեզում և վերջապես Պոնտացի Պիղատոսի առաջ, թե Գողգոթայի ճանապարհին, միևնույն է, ամենուրեք մարդն է նրա քարոզի բուն առարկան, մարդն է նրան հետաքրքրում, իր բարոյական ու հոգևոր կողմերով, և նրան հղկելու, բարձրացնելու, աստվածային շնորհներին արժանի անելու բուն տենչը։ Այս գթասիրտ, աստվածային վարդապետությունը հասկացնելու համար, բացի իր անձնուրաց կենդանի օրինակից, նա հաճախ առականերով է խոսում ժողովրդի հետ, բնությունից, անմիջական առօրյա կյանքից վերցրած օրինակներով է բացատրում իր վեհ մտքերը, որոնք իրենց նորությունով հանդերձ շատերի համար, որոնք տհաս էին ու անգետ, գալթակողության աղբյուր էին ծառայում։ Այսպես, օրինակ, դատապարտելով շահույթի, նյութական հարստության հետևից ընկնելի, նա ասում է. «Մի՛ գանձե՛ք ձեզ գանձս յերկրի, ուր ցեց և ուտի՛ճ ապականեն, և ուր գողք ական հատանեն և գողանան։ Այլ գանձե՛ք՝ ձեզ գանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց և ոչ ուտի՛ճ ապականեն, և ոչ գողք ական հատանեն և գողանան։ Զի ուր գանձք ձեր են, անդ և սիրտք ձեր եղիցին» (Մատթ., Զ, 19—20)։ Մի այլ օրինակ. երբ երիտասարդ հարուստ մի մարդ մոտենում է նրան ու հարցնում, թե ինքն ի՛նչ պիտի անի, որ հավիտենական կյանքին արժանանա, Հիսուսը նրան հիշեցնում է թե բարին մի հատ է՝ պետք է պահես տասնաքանյա բոլոր պատվիրաննե-

րը և սիրես ընկերոջդ անձիդ պես. հարցնողը պատասխանում է, թե մանկությունից յեր բոլորն արել է, էլ ի՛նչն է պակաս։ Հիսուսը նրան ասում է. «Եթե կամիս կատարեալ լինել, ե՛րբ, վաճառեա՛ զինչս քո և տո՛ւր աղքատաց, և ունիցիս գանձս յերկինս և ե՛կ զինի իմ։ Իրեւ վուա պատանին զբանն, գնաց տրտմեալ, զի ունէր ստացուածս. բազումս» (Մատթ., ԺԹ, 21—22)։ Ահա այս դեպքն առիթ ծառայեց Քրիստոսի համար այն նշանավոր դարձվածքն ասելու, որը հետո համաշխարհային հռչակ ստացավ, թե՛ ուղտն ավելի հեշտ կանցնի ասելի ծակով, քան մեծատունն արքայություն կմտնի։

Աշխարհը լի է հոգսերով. մարդիկ այդ հոգսերն իրենց համար նպատակ են դարձրել։ Լեռան քարոզում Հիսուսը գեղեցիկ օրինակներով հասկացնում է, որ մարդա շափած ամբողջությունն կյանքի այդ հոգսերով, դրանք մարդուն չափազանց նյութապաշտ են սասեր են դարձնում, այլևս տեղ և ժամանակ չի մնում հոգևոր, բարոյական կյանքով ապրելու, երկնքի թռչուններին օրինակ բերելով, նա ասում է չափավորել տենչիդ հետևից ընկնելու հոգար. վայրի շուշանին օրինակ բերելով, նույնն է ասում հագուստից հոգսի հոգսի մասին։ Վերջը պատվիրում է. «Խնդրե՛ք նախ զարքայութիւն Աստուծոյ և զարդարութիւն նորա, և այդ ամեն ինչս յաւելցի ձեզ» (Մատթ., Զ, 33)։ Մի այլ տեղ ասում է. «Զի՛նչ օգտիցի մարդու, եթէ զաշխարհս ամենայն շահեսցի և զանձնձեռն իւր տուժեսցի» (Մատթ., ԺԶ, 26)։ Նույնը իսկ իր բարեկամ բնատանիքում, Ղազարոսի և նրա երկու քույրերի՝ Մարիամի և Մարթա-այի նեղ շրջանում հաճախ լինելով, Հիսուսը նկատում է, որ Մարթան շատ է զբաղվածս լինում բնականական մանրիկ հոգսերով և ժամանակ չի գտնում ներկա լինել իր քարոզություններին և Աստծու խոսքը լսել, ինչպես անում է իր քույր Մարիամը։ Հիսուսը նրան էլ է հորդորում տնտեսական հոգսերով չափավորել և որոշ ժամանակ աստվածային խոհերով զբաղվել։

Իր եռամյա գործունեության ընթացքում ժողովրդի, հասարակ ժողովրդի՝ բոլոր տասնապայանների, հիվանդների, ախտաժեւոնների, ճնշվածների ու հարստահարվածների համակրանքն իր կողմն ունենալով, Հիսուսը իր համարձակ քարոզություններից ժամանակ ընականաբար ընդհարվում է այնչափ ժամանակավա տիրող դասերի մարդկանց բազմաթիվ համալսականների, փարիսեցիների, ծերերի, վրդպիւրների հետ, որոնց աղաղակող պակասությունները Հիսուսը միշտ նրանց երեստություն է տալիս եղել՝ նրանց կեղծավորությունը դե-

ընթացողությունը, գոտեգամությունը և այլն. բայց հակառակորդները դեմ հանդիման ունին չէին կարողանում անել, վախենալով ժողովրդից, որը Հիսուսին մեծ մարգարեի տեղ էր ընդունում:

Երբ Զատիկի տոնին Հիսուսն իր աշակերտների հետ Երուսաղեմ եկավ, առավել ևս սուր ընդհարումներ տեղի ունեցան նրա և իր հակառակորդների միջև: Այն սարսափելի հանդիմանություններ, որոնք «վա՛յ ձեզ դպրաց եւ փարիսեցւոց կեղծաւորաց» ձևով կարողաց Հիսուսը նրանց, թշնամիներին առիթ տվին որոգայթ լարել նրան դեմ և ջանալ մեջտեղից բառնալ նրան: Կաշառելով Հիսուսի աշակերտներից մեկին՝ Հուդա Իսկարիոթացուն, նրանք պատրաստություն տեսան Հիսուսին ձերբակալելու:

Իր երկրավոր կյանքի վերջին երեկոն Հիսուսն անցկացրեց իր աշակերտների հետ վերնատանը՝ Զատիկի տոնն արձանդ կատարելու: Նախ քան ընթրիքը, դարձյալ ծալաբազուկն խոնարհության մի օրինակ ևս տվեց Հիսուսն իր աշակերտներին, նրանց ոտները լվանալով, որից հետո բազմելով սեղանի շուրջն իր աշակերտների հետ միասին, առաջինը կատարեց ու սահմանեց հաղորդության ահեղ խորհուրդը, ուտելով անխմոր բաղարջ հաց և ըմպելով անապական գինի, նույնը և հորդորելով անել աշակերտներին: Ճաշակելուց և ըմպելուց հետո, պատվիրեց իր հիշատակի համար այդ խորհուրդը պահել, որը և մեր Եկեղեցին մինչև այժմ անաղարտությամբ ու երկյուղածությամբ պահում է:

Այս խորհրդավոր ընթրիքին Հիսուսն իր վերջին խրատներն էր կարդում իր աշակերտներին, խրատներ, որոնք գլխավորապես դարձյալ սիրո շուրջն են պտտում. «Պատուիրան նոր տամ ձեզ, զի սիրիցէք զմիմեանս, որպէս սիրեցի ես զձեզ, զի եւ դուք սիրեսցիք զմիմեանս: Յայսմ գիտասցեն ամենեքեան, եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ՛ սիրիցէք զմիմեանս» (Հովհ., ԺԳ, 34—35): Կամ «Մեծ եւս քան զայս սէր ոչ ունի, եթէ զանձն իւր դիցէ ի վերայ բարեկամաց իւրոց» (Հովհ., ԺԵ, 13):

Խորհրդավոր ընթրիքը վերջացավ. Հիսուսն իր աշակերտների հետ մտավ Գեթսեմանի պարտեզը, որտեղ և ձերբակալվեց: Այսքանը միայն Հիսուսը կարողացավ ասել. «Երեւ եւ ի վերայ աւազակի՝ ելէք սուսերօք եւ բրօք: Հանապազ ընդ ձեզ էի ի տաճարին եւ ոչ ձգեցիք ձեռս յիս. այլ այս է ձեր ժամ եւ իշխանութիւն խաւարի» (Հովհ., ԻԲ, 52—53): Հիսուսին տարան դատելու, դատողներն իշխանավորներ էին, որոնց համար շատ հեշտ էր մի արդարի մեղապարտ

դուրս բերել: Լուռ էր Հիսուսը հրեից քահանայապետի, ծերերի ու դպիրների, ինչպես և Հրեաստանի կառավարիչ Պոնտացի Պիղատոսի առաջ. հանգիստ էր հոգով, անդորր՝ խղճով, քարոզեց աշխարհին, իր առաքելությունը կատարեց և, ինչպես ինքն է ասում, «Ելի ի Հօրէ եւ եկի յաշխարհ, դարձեալ թողում զաշխարհ եւ երթամ առ Հայր» (Հովհ., ԺԶ, 28):

Մյուս օրը տարան նրան կառավարան, Գողգոթայի բարձունքը. հետեից ահագին բազմություն էր գնում, որի մեջ և լաց ու կոծ անող կանաչք: Վերջին անգամ դիմելով սրանց, Հիսուսն իր մարգարեական անգին խոսքերն ասաց. «Դստե՛րք Երուսաղեմի, մի՛ յայր ի վերայ իմ, այլ լացէ՛ք ի վերայ անձանց եւ ի վերայ որդւոց ձերոց... զի եթէ ընդ փայտ դալար դայս առնեն, ընդ չորն զի՛նչ վինիցի» (Հովհ., ԻԳ, 28—31): Մեղկացրին, խաչ հանեցին և նրա երկրավոր կյանքին վերջ դրին:

Բայց... անգոր եղան հակառակորդների ճիգերը. նա, մեր Փրկիչը, չմեռավ, այլ երրորդ օրը հարություն առավ, ի մեծ նախատինս իր թշնամիների, և ի՛նչպես կարող էր նա մեռնել, մարդկության այդ մեծ բաերարը, սիրո մեծ վարդապետը, գթասրաս ուսուցիչը, վեհ ճշմարտությունների քարոզիչը: Նրա աշակերտները, հետ հարության, նրա Հոգեգալստից հետո, ժողովրդին քարոզելով նրա հարության մասին, ասում էին. «Զի Աստուած յարուց, լուծեալ զերկունս մահու, քանզի ոչ էր հնար ըմբռնել նմա ի նմանէ» (Գործք Առ., Բ, 24), կամ՝ «... Զայս Հիսուս յարուց Աստուած, որում անհնեքին մեք վկայ եմք» (Գործք Առ., Բ, 33):

Հարության այդ մեծ գաղափարը ոգեշնչեց Հիսուսի աշակերտներին՝ առաքյալներին, որոնք աշխարհն աշխարհ ընկնելով, քարոզեցին իրենց մեծ Վարդապետի մարդասեր ուսմունքը և առանց զենքի, չոկ խոսքի զորությամբ ու խորին համոզմունքով այն տարածեցին աշխարհի մեծ մասում, իրենք էլ իրենց Տիրոջ նման զոհվելով նրա ուսմունքին:

Հավատացյալ հայ ժողովուրդը աշխարհի ամենաառաջին ժողովուրդներից մեկն է, որ ազգովին շատ կանուխ ընդունեց քրիստոնեական վեհ կրոնը, անաղարտ պահեց այն իր նախնական պարզությամբ և նրա հուժկու զորությամբ լցված, հասավ մինչև մեր յուսավոր օրերը: Եվ պաշտելով Հիսուս Քրիստոսին, հրձվելով նրա հրաշափառ հարությունամբ, ջերմեռանդ սրտով և ուղիղ հավատով, նրա յուրաքանչյուր անդամը, ողջագուրելով մյուսին, ասում է. «Զեզ և մեզ մեծ աւետիս, Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»: